

Dissenyar la qualitat natural

Francesco Trabucco

Arquitecte per la Facultat d'Arquitectura del Politècnic de Milà, de la qual és professor dins el curs de Disseny Industrial. Vice-president de l'ADI. Membre fundador de l'empresa UNITEC, dedicada a la projectació d'arquitectura i disseny.

Arquitecto por la Facultat de Arquitectura del Politècnic de Milà, de la que es professor en el curso de Diseño Industrial. Vicepresidente del ADI. Miembro fundador de la empresa UNITEC, dedicada a la projectación de arquitectura y diseño.

Architect from the Faculty of Architecture of the Milan Polytechnic, of which he is a professor in the course on Industrial Design. Vice-president of ADI. Founding partner of the UNITEC company, dedicated to the projecting of architecture and design.

En el moment actual estic tractant d'afrontar el tema ecològic en una clau una mica diferent de l'habitual. D'alguna manera es podria dir que es tracta d'una clau metodològica. No sé si és del tot coherent, però voldria iniciar aquesta lliçó llegint-vos el text d'una cançó escrita pel fill d'un amic meu, text que considero interessant perquè em sembla que pot expressar actituds, reivindicacions sobre el futur, comportaments i orientacions certament innovadors i interessants.

Llegeixo el text de la cançó, que heu d'imaginar acompanyada per música *rap*. Em sap greu, no sóc capaç de cantar-la i us haureu d'accontentar amb la meua interpretació.

No et deixis immobilitzar, germà, mou-te, desborda't, desfés-te les lligadures, atacs de nervis, udols d'animals, aquesta ocasió, no te la deixis escapar.

Trenca-ho, fes-ho a bocins, no et posis límits... (torrada)

No et deixen córrer, no et deixen volar, tancat en soterranis plens de mosquits..., però quan estigui parlant del forat que té llogat son pare... llums, fulgors, ganes de fugir; trenca les cadenes, tira't de cap al mar. Litres de cervesa, drogues i putes, tot és bo, basta no morir-se. Prou d'hipocresia i de limitacions, avui surto i disparo contra els meus amos.

Dispara contra els seus amos?

La meua generació «disparava contra els amos»; dit així i ara, em sembla que és més una citació romàntica que no pas una veritable afirmació de violència ideològica, encara que estigui expressada en un eslògan i sigui, per tant, simbòlica.

Però anem al fons de la qüestió: «trenca les cadenes».

Però, quines cadenes? Més enllà d'aquest concepte, que pertany, també, a una certa retòrica retro, això és una afirmació típicament adolescent, una «invenció poètica» —cap generació ha estat tan lliure com aquesta—, l'expressió del rebuig d'una societat a la qual es vol aplicar una interpretació de tipus mecanicista, persecutori i lliberticida, una societat que es descriu com a violenta i agressiva, però que en realitat és força per-

missiva i hedonista, almenys en el seu interior. La violència i la segregació, les reserva, potser, per a l'exterior.

Immediatament després, el text expressa el desig de «llançar-se al mar» i dóna pas a una mena de nostàlgia arcàdica de natura i de llibertat, que no pot deixar de semblar curiosa, si es considera que és l'expressió d'una generació que en tots els comportaments de la vida real i quotidiana expressa exactament el contrari: en realitat, és una generació típicament urbana, que viu intensament la ciutat i de la ciutat, que viu la realitat artificial i emotiva de la discoteca i del videojoc molt més que no pas la de la natura, una generació de nois pàl·lids, que viuen més de nit als antres que no pas al sol i a l'aire lliure.

Els joves d'avui no poden prescindir de la ciutat i de la seva lògica, que és la de la densitat humana i de les comunicacions, que ho és tot menys natural.

Deixant de banda la paràbola, les aspiracions —certament poètiques— expressades en aquesta cançó, que em sembla molt bella i intel·ligent —o almenys no menys bella o menys intel·ligent que les que s'enduen avui tot l'èxit—, assumeixen, d'una banda, un significat poètic; però, de l'altra, revelen sentiments de rebuig amb relació als comportaments que sembla que són els dominants en el món real.

No pot deixar-se de considerar el nivell d'interpretació onírica i adolescent del «viatge», l'etern desig de fugir, d'escapar-se, que pot ser interpretat com a desig de fer-se gran, de superar amb la fugida les experiències de l'adolescència, sense haver trobat encara tot el coratge necessari per acceptar conscientment les responsabilitats de la maduresa.

En això es concreta la dimensió adolescent de la cançó que he comentat, justament perquè em sembla emblemàtica, no només, i com és obvi, del món emotiu dels adolescents, sinó també en forma figurada del comportament d'una part de la societat contemporània, obsessivament juvenil, que absorbeix una gran part dels missatges de la comunicació de masses.

En aquest sentit (i demano excuses si m'estic allargant excessivament) us he proposat a vosaltres, que sou joves com l'autor, aquest text a tall de paràbola, que explica, amb una mica d'ironia, la forma en què sovint es planteja la qüestió ambiental. De fet, aquesta qüestió, després d'haver viscut la primera fase «infantil» d'omnipotència, ara potser està començant a superar la fase que es podria definir com de l'adolescència.

Si en una primera fase, de fet, la «proposta» ecolò-

gista consistia en la cancel·lació del sistema industrial i la seva substitució per un sistema arcàdic no violent, la segona fase proposava la transformació del model de desenvolupament i la reducció de l'impacte tecnològic sobre el món. Si el primer període estava culturalment lligat a les experiències artístiques i literàries de l'avantguarda americana de la postguerra, del pacifisme al no-compromís, del naturalisme al viatge i a la droga, el segon està lligat a les experiències europees dels moviments polítics, revolucionaris, fins i tot agressius i violents, dels anys setanta: s'intenta canviar la realitat política, social i, alhora, de comportament del món. L'actitud, el credo «ideològic» esdevé la utopia d'una mena de nova parsimònia en els consums i en els desitjos a la qual s'atribueix un valor ètic i polític.

La idea de reduir l'impacte tecnològic del món semblava que partia de la convicció que el model de desenvolupament actual del món industrial és el resultat d'un projecte pervers i conscient, i per tant esquematitzable i fàcilment transformable. Semblava que seria possible ignorar el fet que la complexitat dels fenòmens que interactuen al nostre món és tan gran que es fa molt difícil modificar-ne una part sense que tal modificació capgiri tot el sistema d'una manera i amb unes conseqüències difícilment previsible.

El «motor del món» és tan complicat que és inimaginable al·lègir-ne el funcionament sense acceptar la conseqüència gairebé automàtica d'una crisi de proporcions tals que provocaria una reducció dràstica de la població del planeta.

Penseu què significaria que les empreses farmacèutiques pareessin de produir antibiòtics, o que les alimentàries deixessin de produir aliments envasats, o que la indústria energètica «apagués la llum» del món, ni que fos alguns dies; dos terços de la humanitat probablement moriria en el transcurs de poques setmanes.

Si bé és veritat que poc més de cinquanta anys d'industrialització han produït danys al planeta pràcticament irreversibles, que els recursos del planeta, energètics i ambientals, són limitats i representen la condició única de supervivència, que la contaminació no és sinó una dispersió inútil i corrosiva de substàncies en l'ambient, i un augment inútil d'entropia, és igualment necessari comprendre que per modificar el model de desenvolupament, al·lègir el consum dels recursos i modificar l'impacte tecnològic és indispensable estudiar una metodologia raonable.

El nostre món ha canviat molt de pressa seguint la lògica de les conseqüències d'aquesta acceleració: hem

sortit de la Segona Guerra Mundial aferrats a la cultura de la supervivència, a la reivindicació de les necessitats essencials: la casa, la feina, l'assistència social, l'estudi. Tanmateix, al final de la dècada dels vuitanta ens hem trobat immersos en una difosa i victoriosa lògica dels desitjos, en un món opulent i egoista, un món procliu a l'hedonisme i a la malversació.

Malversació i hedonisme en el qual la vostra generació, sens dubte, participa alegrement de forma més o menys conscient.

Les ciutats on vivim són metàfores, sovint realistes, de tot això. La megàpoli contemporània és un espai de violència, de contaminació, d'alienació, però també de representació social, de comunicació, d'oportunitats. Els caps de setmana fugim en massa d'aquestes ciutats conduint potents automòbils de «Camel Trophy» dotats d'aire condicionat, direcció assistida, música estèreo i telèfon, a la recerca d'una «natura» que és un mite de *week-end*.

Jo crec que Rita Levi Montalcini té raó, al seu llibre *L'elogio dell'imperfezione*, quan sosté que la imperfecció biològica de l'home (lent a l'hora de córrer, de braços dèbils, vista curta, dents petites, desproveït d'ungles i de pèl) i, per tant, la seva incapacitat d'adaptar-se a un ambient hostil, és el motor de la seva gran voluntat de supervivència i, per tant, de la seva voluntat de canviar aquest ambient, de dissenyar-lo i d'adaptar-lo a les seves necessitats, acomplint, així, aquella seqüència d'actes tècnics que en conjunt es poden descriure com la història de la humanitat.

Aquest projecte d'antropització del món, amb tots els seus errors, amb les malversacions, els abusos, les violències que l'han caracteritzat és, malgrat tot, el projecte més gran que la humanitat hagi emprès mai. D'alguna manera, aquest és fins i tot «el projecte de la humanitat», tant si agrada com si no.

No tinc cap dificultat a imaginar un món totalment antropitzat, o artificialitzat, si ho preferiu. Entenguem-nos, però: res no és més artificial que un jardí botànic, no hi ha cap ambient tan artificial, tan humà, com un jardí. Alternativament, no tinc tampoc cap dificultat per imaginar un món esdevingut inhabitable per a l'home, amb una atmosfera de metà i sense aigua, un món natural totalment natural, però inútil per a nosaltres.

Vull dir, en resum, que el problema no és decantar-se pel «natural» o per l'«artificial», el problema és decantar-se per un món on puguem viure de la millor manera possible sis mil milions d'homes, o potser més.

La complexitat de la situació en què vivim neix del

fet que la situació de degradació ambiental i l'exhauriment dels recursos són avui en dia tan greus que cal considerar que el límit de les condicions de supervivència és a prop.

Si la humanitat no és capaç de controlar i gestionar aquest procés, no serà difícil afirmar que l'home d'aquí a poc temps serà la causa de la seva pròpia extinció, cosa que potser entra dins de l'ordre natural de les coses.

Nattoli escriu a propòsit d'això:

La natura és la història de les seves transformacions... les «formes» de la natura evolucionen infinitament en formes amb una capacitat i una possibilitat de canvi finita; totes les formes evolucionen fins que la seva supervivència esdevé contextual respecte a la supervivència de les altres formes.

No hi ha dubte que la forma de l'home també evolucionarà fins a la seva pròpia extinció i l'única possibilitat que tenim de cara a aquesta perspectiva és treballar contra aquesta hipòtesi amb instruments com la cultura del disseny.

La qüestió ambiental entra a la fase adulta en el moment en què es posa com a objectiu ètic i també professional dissenyar conscientment l'artificialització del món.

Els homes han construït un món prevalentment artificial, obeint lleis en alguna mesura primordials, generalment atribuïbles a les necessitats dictades per la supervivència. De forma anàloga, el desenvolupament industrial ha iniciat un procés d'aprofitament dels recursos aparentment incontenible, que sembla que obeeix la llei del fort que es menja el dèbil, és a dir, quelcom que encara té alguna cosa a veure amb la supervivència.

Aquest model de desenvolupament també és d'alguna manera típic de l'adolescència (disponibilitat infinita de recursos, oblit del sentit de la finitud de la vida, omnipotència de la voluntat i dels desitjos d'acceleració constant del canvi, etc.) i caldrà que es faci adult (consciència dels límits, tolerància del que és possible, capacitat de dissenyar pensant en la finitud de la vida, sentit de la responsabilitat col·lectiva). Estic convençut que avui la humanitat participa en bona mesura d'aquesta consciència i que disposa dels instruments necessaris per poder afrontar i gestionar el seu propi futur.

L'eslògan que avui hauríem de brandar podria ser:

«dissenyar conscientment l'artificialització del món, dissenyar la qualitat natural». Crec, però, que aquest projecte només es pot tirar endavant a condició que la humanitat en conjunt decideixi convertir l'únic projecte en què s'ha mostrat solidària, és a dir, el gran «projecte de mort» atòmica (en el fons no era sinó un projecte per accelerar ulteriorment i definitivament el procés d'artificialització del món) en un gran i unànime «projecte de vida». Si els recursos financers, culturals, científics i humans fossin transferits al projecte de vida, la humanitat en conjunt podria reconquerir el plaer «d'estar-se» al nostre planeta i podria assolir aquella qualitat de l'ambient de què estem parlant.

Diseñar la cualidad natural

En estos momentos estoy tratando de afrontar el tema ecológico en una clave un poco diferente de la habitual. En cierta forma se podría decir que se trata de una clave metodológica. No sé si es totalmente coherente, pero quisiera iniciar esta lección con el texto de una canción escrita por el hijo de un amigo mío, texto que considero interesante porque me parece que puede expresar actitudes, reivindicaciones sobre el futuro, comportamientos y orientaciones ciertamente innovadores e interesantes.

Transcribo el texto de la canción, que deberéis imaginar acompañada por música *rap*. Lo siento, no soy capaz de cantarla, y tendréis que contentaros con esta interpretación.

No te dejes inmovilizar, hermano, muévete, desbórdate, deshazte las ataduras, ataques de nervios, alaridos de animales, esta ocasión no te la dejes escapar.

Rómpelo, hazlo trizas, no te pongas límites... (refrán)

No te dejan correr, no te dejan volar, encerrado en sótanos llenos de mosquitos..., pero cuando esté hablando del agujero que tiene alquilado su padre... luces, fulgores, ganas de huir, rompe las cadenas, arrójate de cabeza al mar. Litros de cerveza, drogas y putas, todo es bueno, es suficiente no morir. Basta de hipocresía y de limitaciones, hoy salgo y disparo contra mis amos.

¿Dispara contra sus amos?

Mi generación «disparaba contra los amos»; dicho así y ahora, me parece más una cita romántica que una verdadera afirmación de violencia ideológica, aunque esté expresada en un eslógan y sea, por lo tanto, simbólica.

Pero vayamos al fondo de la cuestión: «rompe las cadenas».

¿Qué cadenas? Más allá de este concepto, que corresponde también a una cierta retórica retro, ésta es una afirmación típicamente adolescente, una «invención poética» —ninguna generación ha sido tan libre como ésta—, la expresión del rechazo de una sociedad a la que se quiere aplicar una interpretación de tipo mecanicista, persecutorio y liberticida, una sociedad